

Образцова О. М.,
 декан факультету іноземних мов,
 професор кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики
 ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
Образцова О. В.

СТРУКТУРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВИГУКОВИХ ВИСЛОВЛЕНЬ

Анотація. Стаття висвітлює проблеми визначення синтаксичного статусу одно- та багатослівних синтаксичних побудов вигуків характеру і подає опис їх структурних характеристик.

Ключові слова: синтаксичний статус, речення, висловлення, вигук, структурні характеристики.

Постановка проблеми. Синтаксис часто вважається повністю дослідженою галуззю лінгвістики. Водночас багато питань очікують на своє вирішення, зокрема визначення характеристик та синтаксичного статусу таких побудов, що функціонують в мовленні, але не експлікують структуру предикації взагалі або в повному вигляді. Актуальним в цьому плані є дослідження одного з різновидів таких синтаксичних явищ – вигуків висловлень, опис їх вживання, характеристик структури та змісту.

Об'єктом дослідження обрано вживання вигуків висловлень у творах сучасної англійської літератури.

Предметом розвідки стали особливості вживання та структурні характеристики вигуків висловлень.

Мета статті – описати структурні характеристики вигуків висловлень, вжитих в англійських художніх творах ХХІ століття.

Досягнення зазначеної мети передбачає вирішення низки завдань, зокрема: визначити особливості вживання вигуків висловлень у творах; виявити і систематизувати структурні характеристики вигуків висловлень; змодельувати варіанти структури вигуків висловлень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виговки висловлення, що виражають ті чи інші емоції мовця та представляють собою окремі вигуки або сполучення частин мови (частіше за все з вигуками), в силу невизначеності свого синтаксичного статусу (про проблематичність визначення синтаксичного статусу подібних явищ, серед інших, говорили О.А. Жаборюк та І.А. Жаборюк у роботі «Проблеми морфології та синтаксису. Посібник з теоретичної граматики сучасної англійської мови» [3, с. 84–87]) в теоретичній літературі отримують різні термінологічні позначення. Так, їх називають, наприклад, емотивними словами, комунікемами [2, с. 715–716], ізольованими висловленнями вигуків характеру [1, с. 274–277], ізольованими абсолютами [11, с. 20].

Одні лінгвісти вважають такі синтаксичні явища речення і одночасно висловленнями (не протиставляючи відповідні терміни) [4, с. 96, 119], реченнями (фатичними чи метакомунікативними структурно-непредикатними) вигуків характеру [5, с. 260, 272–274, 351] або квазі-реченнями [10, с. 95]. Інші лінгвісти стверджують, що вигуки висловлення за своєю суттю не є реченнями, оскільки не мають внутрішньої структури та актуального членування речення навіть за допомогою асоційованих імплікацій [2, с. 274–277], і відносять це явище до

фіксованих типізованих ідіоматичних речень з чисто ідіоматичною граматичною побудовою [7, с. 225–227].

Крайня точка зору представлена в роботах американських лінгвістів М.Джооса та У.Чейфа, які вигуки репліки типу *Ah! Ouch! Hullo!* вважають емоційними елементами мовлення, позамовними елементами реального світу, які взагалі не можуть розглядатися лінгвістичною наукою [9, с. 194]. Наполеглива вимога М.Джооса «виключити» емоційні елементи мовлення на підставі їх туманності, невловимості, перемінності, на думку Р.Якобсона, веде до радикальної і навіть абсурдної редукції (*reductio ad absurdum*) [9, с. 194]. Разом з тим У.Чейф подібні явища вважає рудиментами прадавньої домовленісної комунікації і водночас як мовленнєво значущі закликає дослідити емоції людини (навіть сміх) (підкреслено нами – *О.М. О., О.В. О.*), а також виявити причини та способи відбиття емоцій у мовленні [8].

Невизначеність синтаксичного статусу низки синтаксичних явищ, що не експлікують структуру предикації, недостатність емпіричних даних для їх теоретичного осмислення, спонукали нас провести дослідження [6], частину якого склали вигуки висловлення: однослівні, виражені вигуками, або багатослівні, компонентами яких є вигуки. Проведене дослідження базується на систематичній наскрізній вибірці прикладів (понад 19 тисяч речень-висловлень) з 10 творів англійської літератури ХХІ століття, що на сайті *The best books published during the 21st century*, (http://www.goodreads.com/list/show/7.Best_Books_of_the_21st_Century) були заявлені першими, тобто найпопулярнішими, на час збору фактичного матеріалу (листопад 2010 р.).

Досліджені як різновид цілісних синтаксичних побудов, в яких структуру предикації експліковано частково або не експліковано зовсім, актуалізовані в мовленні такі вигуки синтаксичні побудови нами кваліфіковано як різновид «висловлень часткової або нульової предикації (ВЧ/НП)» [6].

В межах статті розглянемо більш детально структурні властивості вигуків ВЧ/НП, тобто висловлень, єдиним або одним з компонентів яких виступає вигук (відповідний частини-мовний статус визначено за лексикографічними джерелами).

У дослідженому корпусі текстів вигуки висловлення виявлено у формі одно-, двокомпонентних (однослівних, двохслівних) ВЧ/НП та таких, до складу яких входить три або більше лексем.

Однослівні вигуки висловлення за формальною ознакою – наявністю тих чи інших членів речення та можливістю / неможливістю відновлення висловлення до речення з експлікованою повною структурою предикації – нами класифіковано як невідновлювані ВЧ/НП.

Однослівні висловлення, виражені вигуками, складають доволі значну (15,94%) частку однокомпонентних ВЧ/НП невід-

новлюваного типу – 516 одиниць з 3112, наприклад: *And I said, "I have a rat." And she said, "A rat?" And I said, "He's called Toby." And she said, "Oh"* [18, с. 12]. *"The policeman said, "Okeydok," and we drove off* [14, с. 3]; *"But if what he said is true then does it make you a sinner, Baba?" – "Hm." – Baba crushed an ice cube between his teeth* [19, с. 6]; *"Ron and Hermione seem to think that the three of you are dropping out of Hogwarts," she began in a light, casual tone. "Oh," said Harry. "Well, yeah. We are."* [15, с. 27].

За кількісними показниками вживання окремих вигуків у різних типах речень корпусу прикладів найуживанішим вигуком (як частини мови) є лексема *well*. Водночас важливо відзначити, що понад 85% її вживання припадає на речення повні, прості або складні. Лише 14,75% її вживань зареєстровано у досліджуваних нами висловленнях часткової або нульової предикації. Інші частотні вигуківі елементи (наприклад, *Oh, Eh, God, Bravo* тощо) засвідчено не більше, ніж по 10 випадків вживань для кожного.

Двокомпонентні вигуківі висловлення (14,1%) включають чотири моделі сполучення частин мови (подаємо у послідовності низхідної частотності вживань):

1) два вигуки (наприклад: *Iambic pentameter, on account of its simplicity, was often called "pure verse" or "pure meter."* La lingua pura? Could this have been the pure language the Illuminati had been referring to? The path of light is laid, the sacred test... "*Uh oh,*" Vittoria said [13, с. 75]; *As the wall curved left, the tunnel opened into a semicircular alcove. Oddly, there was faint light here. In the dimness Langdon saw the outline of a heavy wooden door. "Uh oh," he said* [13, с. 91];

2) вигук та Так/Hi слово-речення: *"Well, yeah. We are."* [15, с. 27]; *"This thing flies?" Langdon said. The pilot smiled. "Oh yeah."* [13, с. 4]; *Watching the evening news, Milton delivered a running commentary to the screen. "Oh yeah?" he'd say* [17, с. 96]; *"Did you notice that?" "Oh yeah," said Jerome* (6, с. 101); *"But you're not going to the dance, right?" "No, Dad, but I'm helping them find dresses – you know, giving them constructive criticism". "Well, okay." He seemed to realize that he was out of his depth with the girlie stuff* [12, с. 41]; *He stopped short, looking to see if he'd upset me. "Okay, then", I said flippantly, trying to alleviate the suddenly tense atmosphere* [12, с. 75]; *Looming before them was a rectangular, ultramodern structure of glass and steel. <...> "The Glass Cathedral," the escort offered. "A church?" "Hell, no. A church is the one thing we don't have. Physics is the religion around here* [13, с. 4]; *"Did he buy it new?" "Well, no. I think it was new in the early sixties – or late fifties at the earliest, "he admitted sheepishly"* [12, с. 2];

3) складений вигук – іменник і прикметник, що його модифікує, (зазвичай стоїть у препозиції до антецеденту), наприклад: *"You really didn't notice?" "No. I wasn't paying attention. I had a lot on my mind". "Poor girl!"* [14, с. 56]; *My teeth started to chatter and I shivered uncontrollably. "Goodness gracious!" Aurelius exclaimed softly as he passed me one dainty sandwich after another* [16, с. 86];

4) складений вигук – іменник і присвійний займенник, що його модифікує, (зазвичай стоїть у препозиції до антецеденту), наприклад: *He suddenly felt a wave of panic, realizing where he was. "My God! I didn't bring my passport!"* [13, с. 4]; *Kamal's lifeless body lay on his father's lap. <...> "My boy! He won't breathe! Allah, help him breathe!"* [19, с. 61];

4) складений вигук – особовий займенник та прикметник, що його модифікує, (зазвичай стоїть у препозиції до антецеден-

ту), наприклад: *"Goodness gracious!" Aurelius exclaimed softly as he passed me one dainty sandwich after another. "Dear me!"* [16, с. 86].

Якщо до складу вигуківого ВЧ/НП входить три лексеми, то таке сполучення є поєднанням моделей однослівних та двохслівних вигуківих ВЧ/НП, наприклад: *"Oh thank goodness!"* [15, с. 22] *A deafening rumble shook the whole castle. Then a white light from the direction of St. Peter's blinded them. Vittoria had only one thought. Oh my God! The antimatter annihilated early! But instead of an explosion, a huge cheer went up from the crowd. Vittoria squinted into the light.* [13, с. 153] – вигук та іменник (власна назва), модифікований присвійним займенником.

У наступних двох прикладах два вигуки сполучені із *Tak/Hi* слово-реченням: *"Oh, well, yes", Dr. Cullen agreed, suddenly occupied with the papers in front of him.* [14, с. 18]. Сполучення вигуку, іменника та його модифікатора спостерігаємо у низці інших прикладів: *She nodded. "Well, then, yes."* [14, с. 55]; *Hassan was screaming and his arm was wrapped around my neck. "Bravo! Bravo, Amir agha!"* [19, с. 30] – вигук та іменник (власна назва), модифікований прикладкою: *The Depression! So terrible you no can believe! <...> The people they are killing rats, plam plam plam, with sticks, to go to eat the rats. Oh my God!* [17, с. 36] – вигук та іменник (власна назва), модифікований присвійним займенником.

У більш протяжних висловленнях часто спостерігаємо повторення елементів, наприклад: *Those are... Oh shit... Shit, shit, shit, shit, shit.* Then he said nothing for a while [18, с. 34].

Також вигуки, як і звернення, часто є складовими частинами еліптичних речень, зокрема імперативних. У наступних трьох прикладах еліптичних НПСВ з вигуками експліцитно представленою є частина групи присудка (у запропонованих трансформах відновлену частину висловлення виділено напівжирним підкресленням): *He took a deep breath like a man eager to change the subject and checked his gold pocket watch. "Well, time to go and set up."* (→ Well, it's time to go and set up) [19, с. 71]; *"What can I do for you?" he asked us pleasantly, rising from his seat. "I wanted to show Bella some of our history", Edward said. "Well, your history, actually."* (→ Well, you wanted to show Bella some of your history, actually) *"We didn't mean to disturb you", I apologized* [120, с. 92]; *Eric walked me right to the door, though it was clearly marked. "Well, good luck," he said as I touched the handle.* (→ Well, I wish you good luck) [14, с. 5].

У поданому нижче діалозі вигук *Well* вжито у вигуківому висловленні разом із *Tak/Hi* словом-реченням на позначення погодження (*Well, yeah*) та в еліптичному реченні із експлікованою частиною групи присудка: *"Uh, I was just wondering... if you would go to the spring dance with me?" <...> "I thought it was girls' choice," I said, too startled to be diplomatic. "Well, yeah", he admitted, shamefaced* (→ ≈ I agree that it's girl's choice). <...> *"Thank you for asking me, but I'm going to be in Seattle that day." "Oh", he said. "Well, maybe next time".* (→ Well, maybe you would go to the spring dance with me next time) [14, с. 21].

В дослідженому корпусі текстів засвідчено із включеними вигуківими елементами і такі еліптичні речення, що можна відновити до складних: *How would... that someone... find someone else at exactly the right time? How would he know she was in trouble?" I wondered if my convoluted questions even made sense. "Hypothetically?" he asked. "Sure." "Well, if... that someone..."* (→ Well, if... that someone would know she was in trouble, he would find her at exactly the right time to rescue) [14, с. 47] –

експліцитно представленими є вигук на позначення погодження (*Well*), а також частина складнопідрядного речення – сполучник (*if*) та група підмету умовної клаузи (*that someone*).

Засвідчено вживання вигуку і у висловленнях, які нами визначаються як парцельовані: “*Now, he breathed, and just his smell disturbed my thought processes, “what exactly are you worrying about?” “Well, um, hitting a tree. – I gulped – and dying. And then getting sick.” He fought back a smile.* [14, с. 99] – експліцитно представленими є вигуки *Well*, та *um* у прагматичній функції заповнення паузи під час обмірковування відповіді, включені до еліптичного речення *Well, um, (I am worrying about) hitting a tree and dying*. Додавання ж наступної репліки у діалозі виявляє парцельований характер цілого: *Well, um, (I am worrying about) hitting a tree and dying. And then getting sick*. Тобто у повному вигляді речення могло б мати вигляд отриманого трансформу: → *Well, um, I am worrying about hitting a tree and dying, and then getting sick*.

Зазначимо, що серед варіантів поєднання декількох різновидів ВЧ/НП у межах одного висловлення (3 264 випадки) найпоширенішим є поєднання саме вигукового ВЧ/НП з *Tak/Hi* (1242 – 38,06%). Наприклад: *Well, yes and no* [14, с. 67]; *Ah, yes; Oh, yes; Hell yes; Fuck yes; So, yes; Oh, yeah; Uh, yeah* [12]; “*Did you notice that?” “Oh yeah,” said Jerome.* [13, с. 101].

Привертає увагу дослідника вживання у таких висловленнях знаків пунктуації. Порівняймо різні пунктуаційні знаки та їх повну відсутність при вигуку *Oh* у таких прикладах: “*Should we go downstairs?” I finally asked. “What? Oh, right. Yeah. Let’s go.*” [17, с. 98]; *And I said, “Who’s looking for me?” because I thought it might be Mother and the policeman in Swindon had phoned her up with the phone number I told him. But he said, “A policeman.” And I said, “I know.” And he said, “Oh, Right.”* [18, с. 48]; “*I do have some trouble with incoherency when I’m around him,” I admitted. “Oh, well. He is unbelievably gorgeous.”* [120, с. 55]; “*That’s all right, Dad, I’ll probably just be in dressing rooms all day – very boring.*” “*Oh, okay*” [14, с. 22].

Інші вигуки або іменники, вжиті у функції вигукового елемента для вираження здивування, прикрасі та інших емоцій мовця, у вигукових висловленнях також виокремлюються або не виокремлюються: *Had Dumbledore come to his senses? Had he told Grindelwald he wanted no more part in his plans? Alas, no.* [15, с. 109]; “*I’m sorry, I have such fond memories of Kabul. Hard to believe it’s the same place you’re telling me about.*” “*Have you been there lately?” “God, no*” [19, с. 180].

Тобто пунктуаційні знаки свідчать не про зміни змісту висловлень, а лише про наявність або відсутність пауз відповідної довжини. В текстах графічно відображено також особливості вимови окремих вигуків: “*NOOOOOOOOOOO!*” [15, с. 145]; “*W-o-w.*” *She exaggerated the word into three syllables* [14, с. 55]; “*OULOULOULOULOULOLOU! OULOULOULOULOULOLOU!*” [17, с. 56].

Висновки. Таким чином, можна зробити певні висновки щодо вживання та структури вигукових висловлень.

Суто вигукові висловлення представлені лише одно- та певними двокомпонентними моделями.

Якщо вигук (як частина мови) вживається у висловленні з трьох і більше компонентів (слів), то такі висловлення поєднують у своєму складі декілька типів ВЧ/НП або є, як виявлено, різновидами ВЧ/НП еліптичних та парцелятивів, які допускають відновлення до простих або складних речень.

За однослівними вигуковими ВЧ/НП невідновлюваного типу визнається статус висловлення. Вживання таких од-

нослівних вигукових ВЧ/НП в багатослівних синтаксичних побудовах, як наслідок, змінює синтаксичний статус цілого, тому їх слід визнати складними, створеними із декількох «простих речень» (із повністю/частково експлікованою структурою предикації та ВЧ/НП).

Пунктуаційні знаки у багатослівних вигукових висловленнях свідчать не про зміни змісту висловлень, а лише про наявність або відсутність пауз відповідної довжини.

Перспективним до подальшого наукового пошуку вважаємо розгляд прагматико-комунікативних та семантичних характеристик висловлень з частковою або нульовою предикацією.

Література:

1. Блох М.Я. Теоретическая грамматика английского языка : [учебник для студентов филол. фак. ун-тов и фак. англ. яз. пед. ВУЗов] / М.Я. Блох. – М. : Высш. школа, 1983. – 383 с.
2. Гак В.Г. Теоретическая грамматика французского языка / В.Г. Гак. – М. : Добросвет, 2000. – 832 с.
3. Жаборюк О.А. Проблеми морфології та синтаксису. Посібник з теоретичної граматики сучасної англійської мови / О.А. Жаборюк, І.А. Жаборюк. – О. : Освіта України, 2014. – 106 с.
4. Корсаков А.К. Теоретические основы грамматики современного английского языка : [монография] / А.К. Корсаков, А.А. Корсаков. – К. : Высшая школа, 1975 ; О. : ВМВ, 2013. – 344 с.
5. Морозова І.Б. Таксономія елементарних комунікативних одиниць у сучасній англійській мові : дис. ... докт. філол. наук. : спец. 10.02.04 «Германські мови» ; ОНУ ім. І.І. Мечникова. – О., 2010. – 432 с.
6. Образцова О.В. Висловлення з частковою або нульовою предикацією в системі сучасної англійської мови (на матеріалі художньої прози ХХІ століття) : [монография] / О.В. Образцова, О.М. Образцова. – О. : Освіта України, 2015. – 262 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.academia.edu/11121176/ВИСЛОВЛЕННЯ_З_ЧАСТКОВОЮ_АБО_НУЛЬОВОЮ_ПРЕДИКАЦІЄЮ_В_СИСТЕМІ_СУЧАСНОЇ_АНГЛІЙСЬКОЇ_МОВИ_на_матеріалі_художньої_прози_ХХІ_століття_Obratsova_Olga_V._Obraztsova_Olena_M._Utterances_of_Partial_or_Zero_Predication_in_the_System_of_Modern_English.
7. Раевська Н.М. Теоретична граматики сучасної англійської мови / Н.М. Раевська. – К. : Вища школа, 1976. – 304 с.
8. Чейф У. Значение и структура языка / У. Чейф; пер. с англ. Г.С. Шура; послесл. С.Д. Кацнельсона. – М. : Прогресс, 1975. – 432 с.
9. Якобсон Р. Лингвистика и поэтика / Р. Якобсон // Структурализм: «за» и «против». – М. : Прогресс, 1975. – С. 193–230. – [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://www.philology.ru/linguistics1/jakobson-75.htm>.
10. Kharytonov I.K. Theoretical English Grammar (Теоретична граматики сучасної англійської мови) : [навч. пос.] / І.К. Харитонов. – Вінниця : Нова книга, 2008. – 352 с.
11. Long R.B. The Sentence and Its Parts. A Grammar of Contemporary English / R. B. Long – Chicago ; London : The University of Chicago Press, 1980. – 528 p.
12. Gaiman N. American Gods / N/ Gaiman [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://readr.ru/neil-gaiman-american-gods.html>.
13. Brown D. Angels & Demons / D. Brown [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://readr.ru/dan-brown-angels-demons.html>.
14. Meyer S. New Moon / S. Meyer [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://readr.ru/stephenie-meyer-new-moon.html>.
15. Rowling J. Harry Potter and the Deathly Hallows / J. Rowling [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://readr.ru/j-rowling-harry-potter-and-the-deathly-hallows.html>.
16. Setterfield D. The Thirteenth Tale / D. Setterfield [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://readr.ru/diane-setterfield-the-thirteenth-tale.html>.
17. Eugenides J. Middlesex / J. Eugenides [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://readr.ru/jeffrey-eugenides-middlesex.html>.

18. Haddon M. The Curious Incident of the Dog in the Night-Time / M. Haddon [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://readr.ru/mark-haddon-the-curious-incident-of-the-dog-in-the-night-time.html>.
19. Hosseini Kh. The Kite Runner / Kh. Hosseini [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://www.fb2lib.net.ru/book/123834>.
20. McCarthy C. The Road / C. McCarthy [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://readr.ru/cormac-mccarthy-the-road.html>.
21. Meyer St. Twilight / St. Meyer [Електронний ресурс]. – [Режим доступу] : <http://readr.ru/stephenie-meyer-twilight.html>.

Образцова Е. М., Образцова О. В. Структурные характеристики междометных высказываний

Аннотация. В статье освещаются некоторые проблемы определения синтаксического статуса одно- и многослов-

ных синтаксических построений междометного характера и приводится описание их структурных характеристик.

Ключевые слова: синтаксический статус, предложение, высказывание, междометие, структурные характеристики.

Obraztsova O., Obraztsova O. Structural features of interjectional utterances

Summary. The article considers some problems of determining the syntactic status of one- or multiple-component utterances represented by interjections, focusing upon a detailed description of the utterances usage and structure.

Key words: syntactic status, sentence, utterance, interjection, structural features.